Düşünce ve Kitap Dünyasının "Cevat Abi"si

Naman BAKAC

22 Ekim 2026

https://www.fokusplus.com/roportaj/sanatin-bizi-gercekten-birlestirmesine-izin-verelim

Türkiye'nin yayın ve düşünce dünyasında derin izler bırakan, herkesin sevgiyle "Cevat Abi" diye seslendiği Cevat Özkaya, ardında yalnızca kitaplar değil, dostluklar ve unutulmaz hatıralar da bıraktı. Araştırmacı Sare Şanlı, Yazar Tarık Çelenk ve Prof. Dr. Celalettin Vatandaş, Cevat Özkaya'yı birlikte geçirdikleri yıllardan hafızalarında kalan anılarla, samimiyetiyle ve hayatlarına kattıklarıyla Naman Bakaç'ın Fokus+ için hazırladığı dosyada anlattı.

Türkiye'nin kitap, yayın ve düşünce dünyasına damga vuran birçok aktör ve kurumlar vardır. Damga vurmak hem iz bırakan hem de işlevselliği öne çıkan bir durumu mimler. Memleketin kitap ve düşünce dünyasına damga vuran aktörlerden biri de 16 Ekim 2026'da vefat eden Cevat Özkaya, kurumlardan ise Pınar Yayınları olduğu çok rahatlıkla söylenebilir.

Pınar Yayınları'nın kurucularından olan Özkaya ve diğer dostlarının kitap, düşünce ve yayın dünyasına damga vurduklarının göstergesi olarak şu kitaplar sıralanacak olunursa nasıl bir iz bıraktıkları ve ne denli işlevsel oldukları sanırım anlaşılacaktır. Edward Said'in *Oryantalizm* eseri başta olmak üzere Fransız Marksist sonradan Müslüman olan Roger Garaudy'nin neredeyse tüm eserleri, Noam Chomsky'nin kitapları, Taha Abdurrahman ve Seyyid Kutub'un eserleri, sömürge karşıtı fikirleriyle bilinen Frantz Fanon'un eserleri, Alev Alatlı ile Asaf Hüseyin'in kimi eserleri...

Yazar Cevat Özkaya

Yayıncı, yazar, araştırmacı Cevat Özkaya birçok boyutuyla anılmayı hak ediyor. Burada kitap ve düşünce dünyasına dair bir soruşturma dosyası hazırlandı. Kitap ve düşünce dünyasın önemli şahsiyetlerinden olan Özkaya ile ilgili yazılanlar okunduğunda, büyüğünden küçüğüne neredeyse hemen herkesin rahmetliye "Cevat Abi" olarak hitap ettikleri görülecektir. Cevat kelime anlamıyla; iyi kalpli, cömert, olgun ve paylaşmayı seven anlamındadır. Lügat anlamını neredeyse tümüyle karşılayan bir hayatı söz konusuydu. Bu yüzden kitap, yayın ve düşünce dünyasının "Cevat Abi"si idi.

"Cevat Abi"nin düşünce ve kitap dünyasında açtığı derinlikli patikayı anlamak, kişiliğine dair yönlerini öne çıkarmak, yetmiş iki yıllık hayatında geride bıraktığı izleği keşfetmek için Fokusplus yazarlarından, Afrika Uzmanı Sare Şanlı'ya, yazar Tarık Çelenk'e ve Pınar Yayınları'ndan onlarca eseri yayımlanmış, elli yıla yakın dostluğu ile bilinen Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Celalettin Vatandaş'a Cevat Özkaya'yı sorduk.

"Roger Garaudy'den Noam Chomsky'e, Seyyid Kutub'dan Taha Abdurrahman'a uzanan farklı düşünceleri yayımlaması, vizyonunun göstergesi"

Sare Şanlı - Fokusplus Yazarı, Afrika Uzmanı

Düşünce dünyamı besleyen ve hayata bakışımda derin izler bırakan üç çınar: Babam, Ekrem dayım ve Cevat dayım. Çınarlardan birini, Cevat dayımı, ebediyet yurduna uğurlamanın ağır hüznünü taşıyorum. Bu satırları, dayımın hafızasında son derece özel ve müstesna bir yeri olan Saraybosna'daki evimde; ondan arta kalan hatıraların ve fikirlerin gölgesinde yazıyorum.

Dayımı yalnızca bir yayıncı, yazar ya da düşünce insanı olarak anlatmak, çocukluğumdan bu yana tanıklık ettiğim o güzel insanı eksik bırakmak olur. Geniş ufkuna, hitabetine, dünyaya bakışına, hafızasına ve hayat enerjisine hayran olduğum dayımı düşünürken, bana bıraktığı mirasın kitaplardan, fikirlerden ve kurumlardan çok daha fazlası olduğunu görüyorum. Cevat dayım bana, "**bir insanın neyi dert edinmesi ve neyin sorumluluğunu üstlenmesi gerektiğini"** öğretti.

Onun için yayıncılık, kitap basıp yayımlamaktan ibaret olmadı. Türk okurunun zihnî haritasını genişletmek, farklı fikirlerle tanışmasını sağlamak, dünyayı yalnızca Batı'nın kavramları ve perspektifi üzerinden okumak zorunda olmadığımızı göstermek istiyordu. Edward Said'in *Oryantalizm* eserinin Türkçeye kazandırılması için gösterdiği çaba bu arayışın yansımasıydı. Roger Garaudy'den Noam Chomsky'e, Seyyid Kutub'dan Taha Abdurrahman'a uzanan farklı düşünce dünyalarının Türkçede karşılık bulmasında dayımın yayıncılık vizyonunun önemli bir yeri vardı.

Yine de yaptığı işleri hiçbir zaman kişisel bir başarı hikâyesine dönüştürmedi. Bir kitabın yayımlanmasını, yapılması gerektiğine inandığı bir işi yerine getirmek olarak görürdü. Emek verdiği, gecesini gündüzüne kattığı işlerden söz ederken bile derin bir mütevazılıkla, *"Bu yapılmalıydı, çok uğraştım ve nasip oldu,"* der geçerdi. Bir sorumluluğu tamamladığında durmaz, zihninde yenilerine yer açardı.

Yeğenleri olarak hepimiz; isimleri, tarihleri, olayların en küçük ayrıntılarını nasıl olup da unutmadığına şaşırırdık. Hafızasına, ses tonuna, heyecanına hayran kalır, anlattıklarını dinlerken bir dönemin insanlarına ve hadiselerine onun üzerinden yeniden temas ederdik. Her ortamda, her fırsatta okur; notlar alır, öğrendiklerini ve düşündüklerini cömertçe paylaşırdı. Onu dinlemek dünyaya başka pencerelerden bakmayı öğrenmekti.

Büyük meseleleri dert edinen insanların hayatın küçük güzelliklerini ihmal edebildiği söylenir ya hani, Cevat dayım, "düşüncenin derinliğiyle hayatın zevklerini" bir arada taşıyan nadir insanlardandı. İstanbul'da nerede güzel yemek yenir, nerede iyi çay içilir, hangi mekânın kendine has bir ruhu vardır, bilirdi. Ama asıl güzelliği, bildiklerini başkalarıyla paylaşmasındaydı. İnsanları güzel yerlere götürür, ikramda bulunur, çoğu zaman da fark ettirmeden zarif bir hediye alır, her insanda bir iz bırakırdı.

Dert edindiği dünya asla kendi yaşadığı coğrafya ile sınırlı olmadı. Bosna'dan Suriye'ye, Afrika'dan Güney Amerika'ya kadar kalbi tüm mazlum coğrafyalar için titrerdi. Arkadaşlarıyla kurduğu Bosna Dayanışma Grubu aracılığıyla savaş sonrası Bosna-Hersek halkıyla dayanışmak için gösterdiği çabayı, Saraybosna'yı ve bu ülkenin güzel insanlarını anlatırken duyduğu heyecanı hatırlıyorum.

Şimdi iki yıldır yaşadığım Saraybosna sokakları bana farklı görünecek. Her adımda, dayımın bu şehrin hikâyesinde neleri fark ettiğini, hangi izlerin ve hatıraların peşine düştüğünü düşüneceğim. Bana öğrettiği gibi, görünenle yetinmemeye; anlatılanın ardındaki hakikati aramaya devam edeceğim. Afrika'yı anlatırken kıtayı, Batı'nın dar kalıplarından çıkarıp, kendi gerçekliği ve sesleriyle aktarma gayretim, dayımdan devraldığım en büyük sorumluluğum olacak. Yokluğu çok ağır... Tek tesellim, dünyaya böylesine anlamlı ve derin izler bırakan bir ömrün gölgesinde yetişmiş olmak. Ruhun şad, mekânın cennet olsun dayım.

"Benim için sağcılık penceresini kırmamda çok önemli rol oynamıştır"

Tarık Çelenk - Yazar

Ben merhum Cevat Özkaya'yı 1975 ve 1979 yılları arasında tanıdım. O dönemde Pınar Dergisi'ne gider gelirdim, şimdinin çok elit insanları vardı aralarında. Ben tabii ortaokul ve lise öğrencisiydim. Cevat Abi, gençlerle birebir ilişki kurmasını çok iyi becerirdi. Bana klasik sağcı, köylü abilerin ötesinde bir vizyon çizmişti. Bu yönü hafızamda kalmıştı. Cevat abi bize o dönemlerde mesela İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Harun Karadeniz'i anlatırdı. Zannediyorum Dev-Genç'in önemli liderlerinden bir tanesiydi. Harun Karadeniz'in ne kadar aydın olduğunu, ne kadar diyaloğa yatkın olduğunu, bu tip insanları bulup konuşmamız gerektiğini anlatırdı.

Kemal Tahir'den çok bahsederdi, Attila İlhan'ı tavsiye ederdi. Benim için sağcılık penceresini kırmamda, insanları kategorize etmeden ötekiyle de ilişki kurabilmemde ve diyalog kapılarını açmamda çok önemli rol oynamıştır. Cevat abi gibi insanlar daha iyi yetiştirilselerdi, daha iyi okullarda okusalardı, yabancı dilleri güçlü olsaydı, dış dünyaya daha açık Halide Edip Adıvar modeli gibi açık bir alanı yakalayabilselerdi, çok daha farklı şeyler üretebilirlerdi bu ülke için. Ama yüksek öğretmen okulu vesaire, Anadolu gençliğinin ve Anadolu taşrasının sınırları ne yazık ki bu memleket insanına bu kadarını verdi. Cevat Abi'yle yıllar sonra Roger Garaudy'yi Türkiye'ye getirdiği zaman karşılaştım. Onu getirdiğinde, Ümit Meriç Hanım Fransızcadan konuşmasını, açıklamalarını bize tercüme ediyordu. Sonra Cevat Abi ile zamanla defalarca görüştük. Kendisinin bir vizyonu vardı ama bana sorarsanız geçen yıllar boyunca evrensel İslamcılık, Türkiye'deki İslamcılık, Pür İslamcılık onun açılımını ve yeteneklerini sınırladı. Çünkü tasavvuf ve estetikle ilgisi olmayan bir İslamcılık'tı bu. Ama Cevat Abi özel bir insandı. Allah rahmet

etsin. Tabii hiç ölmeyecekmiş gibi kabul ediyorduk ama tabii o da her fani gibi rahmetli oldu. Bende de güzel izlenimler bırakan güzel bir insandı.

"Kitapları sadece okumaz, didik didik eder, satır aralarında dolaşırdı"

Prof. Dr. Celalettin Vatandaş - Akademisyen

Cevat Abi'yi nasıl anlatmalı? Bence en doğrusu söze abiliğinden başlamak. Çünkü onun abiliği her şeyi özetliyor. Ona "abi" diyenlerin çoğu kendisinden küçük olsa bile yaşça büyük olanlar da ona "abi" derdi. Konuşmacı olarak katıldığı bir televizyon programındaki sunucunun tavrı dikkatimi çekti. Sunucu, programının konuklarına "bey" veya "hanım", yahut yakınlık göstermek istediklerine "hocam" demesine karşılık ona "Cevat Abi" diye sesleniyordu.

Prof. Dr. Celalettin Vatandaş ve Yazar Cevat Özkaya

Bazıları yaşları sebebiyle değil, başka özelliklerinden dolayı "abi"dirler. Bu durumda olanlar; yol gösteren, zor günde omuz veren, sözüyle ve varlığıyla güven veren olduğu için abidir. Cevat Abi tam olarak böyle biriydi. Benim içinse daha fazlasıydı: yayıncımdı, aile dostumdu, nikâh şahidimdi, eşimin "abi"si, kızımın "amca"sı idi, sırdaşımdı... Başım sıkıştığında, ne yapacağıma karar veremediğimde ilk aklıma gelenlerdendi. Telefonu açıp sesini duyduğumda kendimi güvende hissettiğim kişiydi. Yazarlığımda da onun emeği, onun dokunuşu vardır. İlk tanıdığım günden bugüne uzanan kırk sekiz yılı anlatmaya kalksam sayfalar yetmez.

Geçenlerde telefon kayıtlarıma baktım. Son bir yılda otuz üç kez konuşmuşuz, yirmi birinde arayan o olmuş. Yüz yüze görüşmelerimiz bunun dışında. Aramak için bir bahaneye ihtiyacı olmazdı. Okuduğu kitaptan bir paragraf, izlediği bir film, aklına takılan bir söz veya yazmamı istediği bir konu... Sonra o kendine has şakacılığıyla, "Celalettin, üç buçuk selamım var; ikisi Bilge'ye, biri Saniye'ye, yarımı da sana, idare et!" derdi. Bilge kızım, Saniye eşim. Ben ise o yarım selama hep güler, "bu bana yeter" derdim. Şimdi düşünüyorum da o küçük şakanın içinde koca bir muhabbet saklıymış.

Tanıyan herkes bilir; Cevat Abi çok okurdu. Kitapları sadece okumaz, didik didik eder, satır aralarında dolaşırdı. Dinî, tarihî, kültürel birikimi gerçekten büyüktü. Ama Umran'daki kısa yazıları dışında neredeyse hiç yazmadı. Kaç kez, farklı vesilelerle "Abi, bir şeyler yaz artık" dedim. Her seferinde gülümseyip "Ben yazma özürlüyüm" der ve konuyu kapatırdı. 10 Eylül günü karşısında otururken içimden şunu geçirdim: Bu birikim dost sohbetlerinde kalıp gitmemeli. Çünkü öyle şeyler söylüyordu ki her biri bir kitap konusu olacak kadar kapsamlı ve derinlikli. Ama yazmadı ve yazmıyor. Öyleyse konferanslarından, sohbet kayıtlarından, yazılarından bir kitap çıkarmalıydım. Bunu yapabilirdim çünkü bazen nasıl yazmam gerektiğine ilişkin değerli tavsiyelerde bulunurdu. Yazacağım kitapta tespit ve görüşler onun olmalı, sekreterliği ben üstlenmeliydim. O yüzden o gün sohbeti uzattıkça

uzattım, kalkmak istemedim. İslam'ı, Müslümanların hâlini, modern dünyanın nereye gittiğini, insanlığın hâlini, gençlerin durumunu, medeniyet meselemizi konuştuk. Ben sordum, o anlattı. Ama kitaptan hiç söz etmedim. O ağır hasta günlerinde böyle bir teklif onu üzebilirdi, bir vedalaşma gibi algılayabilirdi. Sonraki günlerde Şemseddin Özdemir ve Burhanettin Can abilerle, onu yakından tanıyan başka dostlarla konuştum, fikirlerini aldım. Herkes düşüncemi destekledi ama biliyordum ki asıl söz onundu; onun rızası olmadan bu iş olmazdı.

21 Eylül'de telefonum çaldı. Arayan oydu. Sesi çok yorgundu, kelimeleri zorla ifade ediyordu. "Son bir haftada çektiklerim tüm hasta olduğum dönemde çektiklerimden fazla" dedi. Ama her zamanki gibi bir mümin teslimiyeti içindeydi; isyan haşa, yakınma bile yoktu; "Bu hastalık beni çok sevdi be Celalettin; ne gidiyor ne de işini tamamlıyor" dedi. Acıları sesine yansımasına rağmen her zamanki gibi "Sana bir paragraf okuyacağım" dedi ve okudu. Okuduğu metin bir arif şahsiyetin dostuna tavsiyeleriyle ilgiliydi. O arif şahsiyet, sözünün bir yerinde şöyle diyordu: "Allah'ın takdirine karışmayasın. Tedbirde kusur edip kaderi suçlamayasın..." Bunu 3 kez okudu. Bedeni yorulmuştu ama aklı hâlâ kitapların satırlarında ve mesajlarındaydı. Konuyu açtım. "Abi, bir iyileş, seninle çok işimiz var" dedim; "İnşallah" dedi. "Abi sen bir iyileş, seninle ortak bir kitap yazalım" dedim. Şaşırdı, "Ben yazamam Celalettin, bütün yük sana kalır" dedi. Ben de onun sekreteri olacağımı, çerçeveyi onun çizeceğini, içini benim dolduracağımı, sonunda da kendisinin onayını alacağımı söyledim. Umran'daki yazılarından ve konferanslarından bahsettim. Bunları kaynak olarak kullanacağımı belirttim. Bir süre sustu. Sonra o hiç unutamayacağım cümleyi söyledi: "Tamam be Celalettin, hadi başla. İnşallah hastaneden çıkınca okurum".

Telefonu kapattığımda buruk bir sevinç içindeydim. Fakat birkaç gün sonra hastaneye yattı ve oradan bir daha çıkamadı. Kitabını okumak ona nasip olmayacak. Şimdi o cümle benim için hem bir izin hem bir emanet. Elimde konuşmaları, hafızamda sohbetleri, yazıları, notları, kayıtları ve kırk sekiz yıllık bir tanışıklığımız var. Onun yokluğunda bu işi yapmanın ağırlığını omuzlarımda hissediyorum.

Abi, o üç buçuk selamını hiç unutmayacağım. Bu sefer selam benden sana. Hem de yarım değil, bütün kalbimle...